

Stefan **Jackowski**, Tadeusz **Krauze**

Systemy punktacji jako narzędzie konstrukcji programów studiów i oceny postępów studenta w uczelniach amerykańskich oraz w programie SOCRATES/ERASMUS¹

W artykule przedstawiono porównanie systemów punktów zaliczeniowych oraz związanych z nimi pojęć i mechanizmów stosowanych w uczelniach Stanów Zjednoczonych z Europejskim Systemem Przenoszenia Zaliczeń (ECTS), będącym

¹ Tekst jest rozwiniętą formą referatów przedstawionych przez Stefana Jackowskiego na seminarium pt. *Innowacje* w Uniwersytecie Warszawskim oraz w Instytucie Spraw Publicznych. Wersja, którą publikujemy, została przygotowana w ramach projektu dotyczącego standardów edukacyjnych, przygotowanego na zamówienie Programu Reformy Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych Instytutu Spraw Publicznych.

częścią programu SOCRATES/ERASMUS. Omówiono takie pojęcia, jak: godziny i punkty zaliczeniowe, programy dyplomowe, kierunek główny oraz wymagania wykształcenia ogólnego. Zostały one zilustrowane przykładami zaczerpniętymi z materiałów informacyjnych kilku amerykańskich uniwersytetów. Przedstawiono interpretację porównawczą podobnych pojęć, występujących w programie ECTS.

Uzasadniono tezę, że system punktów zaliczeniowych stosowany w Stanach Zjednoczonych, a będący pierwowzorem ECTS, jest bardziej elastyczny i lepiej się nadaje do tworzenia indywidualnych programów studiów.

Przystąpienie Polski do programu Unii Europejskiej SOCRATES/ERASMUS spowodowało zainteresowanie koncepcją punktacji przedmiotów na studiach, będącą elementem Europejskiego Systemu Przenoszenia Zaliczeń (*European Credit Transfer System – ECTS*). Ponieważ koncepcje brukselskie były inspirowane rozwiązaniami amerykańskimi (Dulichow 1991), artykuł poświęcony porównaniu obu systemów rozpoczniemy od szerszego opisu pierwowzoru.

System punktacji a *liberal arts education*²

Szkoły wyższe w Stanach Zjednoczonych już od przeszło 100 lat stwarzają studentom znaczną możliwość wyboru przedmiotów. Student jest przyjmowany na uczelnię, a nie na określony wydział lub kierunek studiów. Na profil wykształcenia każdego absolwenta mają wpływ przedstawiciele wszystkich dyscyplin na uczelni. Uczelnie amerykańskie wręcz zmuszają studentów do zetknięcia się z różnymi dziedzinami, nawiązując do średnio-wiecznej tradycji kształcenia w zakresie *artes liberales*. Dokonywanie wyborów przez studenta, zamiast prowadzenia go za rękę przez sekwencję przedmiotów, wydaje się być ważnym elementem wychowawczego oddziaływania uczelni.

Do dokonania świadomego wyboru konieczna jest informacja zarówno o zawartości merytorycznej poszczególnych zajęć, jak i o wartości tych zajęć z punktu widzenia rodzaju dyplomu, jaki student chciałby uzyskać. Amerykańskie uczelnie publikują wiele źródeł (dziś również w *World Wide Web*), wśród których najważniejszymi są katalog zajęć (*course catalog*), zawierający ich opisy, oraz biuletyn/katalog programów dyplomowych (*degree programs bulletin*), opisujący, jakie zajęcia trzeba zaliczyć w celu otrzymania poszczególnych dyplomów. Warto tu wspomnieć o nieoficjalnych publikacjach, wydawanych zwykle przez samorząd studencki (*Student Government*), które zawierają oceny zarówno nauczycieli, jak i przedmiotów oraz programów dyplomowych.

Elastyczny system studiowania wymagał wprowadzenia czytelnych miar pozwalających studentowi ocenić pracochłonność poszczególnych zajęć, tak aby mógł konstruować realistyczny program studiów. W celu oceny jakości osiągnięć studenta wprowadzono średnie z ocen przedmiotów, ważone pracochłonnością przedmiotu. Opisowi tych miar i ich znaczeniu w konstrukcji programu studiów będą poświęcone następane dwa podrozdziały.

² Por. szerzej Lewis (1961).

Godziny i punkty zaliczeniowe (*credit hours, credit points*)

Godziny zaliczeniowe są przypisane poszczególnym przedmiotom (zajęciom). Stanowią one miarę czasu pracy studenta w semestrze (*semester credit hours*) i ub kwartale (*quarter-credit hours*) potrzebną do opanowania przedmiotu na średnim poziomie. Zwane są czasem krótko *credits*.

Przypomnijmy, że uczelnie amerykańskie stosują podział roku akademickiego na dwa semestry, trwające po 15 tygodni, lub na trzy kwartały (*quarters*), trwające po 10 tygodni. Warto nadmienić, że działalność dydaktyczna trwa przez 12 miesięcy w roku; studenci wykorzystują tzw. sesję letnią (*summer session*) na uzupełnienie lub powtarzanie przedmiotów. Po każdym semestrze (kwartale), a także po sesji letniej, jest wyznaczona sesja egzaminacyjna. Wszystkie przedmioty są prowadzone w rytmie semestralnym (kwartalnym) i kończą się egzaminem, którego zdanie jest warunkiem przyznania studentowi godzin zaliczeniowych za uczestnictwo w zajęciach.

Zasady przypisywania liczby godzin zaliczeniowych poszczególnym przedmiotom należą do podstawowych regulacji prawnych ustalanych przez uczelnie. Większości przedmiotów przypisane są 3 godziny zaliczeniowe, tak że student, wybierając 5 lub 6 przedmiotów w semestrze lub kwartale i zdając wszystkie egzaminy w 4 lata, spełnia wymagania konieczne do otrzymania dyplomu. Przytoczymy kilka przykładów zasad przypisywania punktów przedmiotom.

Uniwersytet Stanu Pensylwania (PennState), Filadelfia, Pensylwania

Punkty zaliczeniowe są przypisywane na podstawie semestrogodzin (1 semestr = 15 tygodni). Podział czasu na zajęcia oraz na ich przygotowanie może być zróżnicowany dla rozmaitych przedmiotów. Dla otrzymania jednego punktu zaliczeniowego potrzebne jest co najmniej czterdzieści godzin pracy przeciętnego studenta w ciągu semestru, zaplanowanych i ustalonych przez nauczycieli akademickich Uniwersytetu³.

PennState University, podobnie jak polskie uczelnie, pracuje w systemie 15-tygodniowych semestrów. Uważa się, że jedna godzina zaliczeniowa wymaga 40 godzin pracy związanej z danym przedmiotem w semestrze (czyli 160 minut tygodniowo). Należy podkreślić, że ten czas ma wypełniać zarówno praca studenta w trakcie zajęć z udziałem nauczyciela akademickiego, jak i praca własna. W przypadku większości zajęć o charakterze teoretycznym (od fizyki po historię) na jedną godzinę zajęć z nauczycielem przewiduje się dwie godziny pracy samodzielnej (godzinę na przygotowanie do zajęć i godzinę na pracę domową). Zasadę tę opisuje precyzyjnie następująca definicja:

³ *Credits are awarded on the semester-hour (1 semester = 15 weeks) basis. The distribution of time between class activities and outside preparation varies from course to course; for the average student however, at least forty (40) hours of work per semester planned and arranged by the University faculty are required to get 1 credit.*

Uniwersytet Północno-Wschodni (North-Eastern University), Boston, Massachusetts

Wszystkie przedmioty są oszacowane w terminach kwartałogodzin zaliczeniowych. Przy ustalaniu kwartałogodzinowych wag zajęć jest stosowana następująca zasada: jedna kwartałogodzina zaliczeniowa oznacza trzy godziny nauki studenta w tygodniu w ciągu kwartału; zwykle jedną godzinę wykładu lub dyskusji plus dwie godziny samodzielnej nauki⁴.

Jeszcze dokładniejszy opis zasad przypisywania przedmiotom godzin zaliczeniowych, uwzględniający specyfikę zajęć laboratoryjnych i praktycznych, pochodzi z Ohio State University (OSU):

Uniwersytet Stanu Ohio (Ohio State University), Columbus, Ohio

Wszystkie przedmioty mają przypisaną pewną liczbę godzin zaliczeniowych [...]. Może to być jakakolwiek liczba od zera wzwyż; jednakże, określając przypisane godziny zaliczeniowe, jednostka organizacyjna (instytut, wydział, kolegium) oraz Rada ds. Akademickich powinny kierować się następującymi standardami:

Jedną kwartałogodzinę zaliczeniową przypisuje się za każde:

- trzy godziny pracy tygodniowo przeciętnego studenta, wystarczającej do otrzymania przeciętnej oceny „C” z tych zajęć;
- dwie kolejne godziny prac eksperymentalnych lub praktycznych w tygodniu w dowolnej jednostce organizacyjnej prowadzącej działalność dydaktyczną;
- trzy godziny pracy laboratoryjnej tygodniowo, gdy nie jest wymagana żadna dodatkowa praca⁵.

W zacytowanej definicji występuje nowe pojęcie „przeciętnej oceny «C»”. Przypomnijmy, że w uczelniach amerykańskich tradycyjnie wystawia się oceny (*grades*) według skali literowej: od oceny celującej „A” do zaledwie dostatecznej „D”; litera „F” (od *fail*) lub czasem litera „E” oznaczają ocenę niedostateczną. Zwróćmy uwagę, iż w regulaminie OSU mówi się *explicite*, że 3 godziny pracy tygodniowo na jedną godzinę zaliczeniową przewi-

⁴ All courses are evaluated in terms of quarter-hour credit. In assessing quarter-hour weights for courses, the following statement applies: One quarter-hour of credit is three hours of student learning time per week, usually one hour of lecture or discussion plus two hours of individual study time, over a quarter.

⁵ All courses shall be assigned a number of credit hours [...]. This may be any number from zero up; however in determining the credit hours assigned, the department, school, college and Council of Academic Affairs should use as a guide the following suggested standards: One quarter-credit hour shall be assigned for each:

- three hours per week of the average student's time, including class hours, required to earn the average grade of C in this course,
- two consecutive hours of practical or experimental work per week in any department or school,
- three hours of laboratory work per week, when no additional outside work is required.

duje się dla studenta, który byłby usatysfakcjonowany oceną „C” (czyli 3+) z tego przedmiotu. Estymacja czasu pracy studenta, potrzebnego do opanowania przedmiotu na określonym poziomie zawiera *implicite* założenie o średnim poziomie zdolności i motywacji studentów. Pod tym względem uczelnie amerykańskie bardzo się różnią: otrzymanie jednej godziny zaliczeniowej w najbardziej prestiżowych uczelniach może przekraczać możliwości niejednego studenta ze szkoły regionalnej (*community college*). O przenoszeniu zaliczeń między uczelniami napiszemy dalej.

Studentowi, który zaliczył dany przedmiot (zdał pomyślnie egzamin i ewentualnie wypełnił inne wymagania) przyznaje się ustaloną dla tego przedmiotu liczbę godzin zaliczeniowych. Łączna liczba zdobytych godzin zaliczeniowych decyduje o tym, na jakim etapie (którym roku) studiów student się znajduje. Studia w amerykańskim kolegium (*college*) trwają 4 lata, a poszczególne lata noszą tradycyjne, staroangielskie nazwy. Dane dla Ohio State University przedstawia tabela 1.

Tabela 1
Etapy studiów i wymagane liczby godzin zaliczeniowych w Ohio State University

Rok studiów	Tradycyjna nazwa	Wymagana liczba	
		kwartałogodzin zaliczeniowych	semestrogodzin zaliczeniowych
I	<i>Freshman</i>	0–44	0–29
II	<i>Sophomore</i>	45–89	30–59
III	<i>Junior</i>	90–134	60–89
IV	<i>Senior</i>	powyżej 135	powyżej 90

Należy nadmienić, że Ohio State University, podobnie jak niektóre inne uczelnie w Stanach Zjednoczonych, prowadzi programy studiów zarówno w systemie semestralnym, jak i kwartalnym. Łącznie 30 tygodni zajęć w roku akademickim jest podzielonych na dwa semestry (po 15 tygodni) lub trzy kwartały (po 10 tygodni). Wynika stąd następująca relacja między kwartalnymi i semestralnymi godzinami zaliczeniowymi:

$$1 \text{ kwartałogodzina zaliczeniowa} = 2/3 \text{ semestrogodziny zaliczeniowej}$$

Z przytoczonych liczb wynika, że zaliczenie roku studiów wymaga zgromadzenia 45 kwartałogodzin zaliczeniowych (lub równoważnie 30 semestrogodzin zaliczeniowych). Oznacza to 45 godzin pracy tygodniowo przeznaczonych na zajęcia i pracę własną. Typowy amerykański student uczęszcza tygodniowo na 15–18 godzin zajęć. Studentów, którzy zapisują się na zajęcia wystarczające do przejścia do następnego poziomu w ciągu jednego roku nazywa się *full-time students*; natomiast tych, którzy wybierają mniej zajęć (a więc na zaliczenie jednego roku potrzebują więcej czasu) nazywa się *part-time students*.

O ile studentowi jest przyznawana ta sama liczba **godzin zaliczeniowych**, niezależnie od tego, z jakim (pozytywnym) wynikiem ukończył dany przedmiot, o tyle liczba **punktów zaliczeniowych** (*credit points*) za ten przedmiot zawiera informację o otrzymanej ocenie.

W przedstawionych poniżej wzorach ocenom literowym A–D odpowiadają liczby 4–1, natomiast ocenie niedostatecznej – liczba 0.

Liczba punktów zaliczeniowych (*credit points*) przyznawanych studentowi za zaliczenie przedmiotu jest równa iloczynowi liczby godzin zaliczeniowych (*credit hours*) za ten przedmiot pomnożonej przez ocenę:

$$\text{punkty zaliczeniowe} = \text{godziny zaliczeniowe} \times \text{ocena}$$

Ważnym wskaźnikiem skumulowanych osiągnięć studenta jest *cummulative point-hour ratio* (Ohio State University), zwane też *cummulative grade-point average* (PennState University), często oznaczany skrótem GPA, czyli średnia ocen **ważona** liczbą godzin zaliczeniowych, a więc pracochłonnością zajęć. Będziemy ją nazywać **ważoną średnią ocen** (WŚO):

$$\text{WŚO} = \text{suma punktów zaliczeniowych} / \text{suma godzin zaliczeniowych}$$

Zauważmy, że WŚO jest innym wskaźnikiem niż „średnia ocen” obliczana w polskich uczelniach (np. w celu przyznania pomocy materialnej lub dyplomu z wyróżnieniem), przy której obliczaniu bierze się pod uwagę jedynie oceny (piątka z przedmiotu semestralnego jest jednakowo cenna jak z przedmiotu rocznego).

WŚO jest ogólnym miernikiem jakości pracy studenta; stanowi istotny element w decyzjach dotyczących przyjęcia absolwenta kolegium do pracy zawodowej lub na wyższy etap studiów (*graduate program*).

W zajęciach z poszczególnych przedmiotów uczestniczą na ogół studenci zamierzający specjalizować się w różnych dziedzinach. Jest normalną praktyką, że w tych samych zajęciach np. z algebry liniowej (*linear algebra*) uczestniczą zarówno studenci zamierzający specjalizować się w czystej matematyce, fizyce, naukach inżynierskich, ekonomii lub socjologii, jak i niezdecydowani. Za pomyślne ukończenie tego przedmiotu wszystkim przyznaje się tę samą liczbę godzin zaliczeniowych i – w zależności od otrzymanej oceny – zróżnicowaną liczbę punktów zaliczeniowych. Podkreślmy, że zgromadzenie przez studenta dostatecznej liczby godzin czy punktów zaliczeniowych nie jest warunkiem wystarczającym do otrzymania dyplomu ukończenia studiów. W następnym podrozdziale opiszemy, jak omówione wyżej wskaźniki są wykorzystywane do konstruowania programów studiów i wymagań dyplomowych.

Programy dyplomowe (*Degree Programs*)

Ukończenie amerykańskiego kolegium wieńczy otrzymanie stopnia bakalarza (*Bachelor*). Sens tego stopnia tak zdefiniowano w PennState University:

Stopień bakałarza: wyróżnienie oznaczające stopień lub poziom osiągniętego wykształcenia. Poszczególne rodzaje stopni bakałarza identyfikują programy kształcenia mające wspólne cele i wymagania. Programy studiów prowadzące do tego stopnia mogą dawać wykształcenie akademickie, prowadzące do zawodu, lub przygotowanie do zawodu. Główny kierunek studiów (*major*) prowadzi do stopnia bakałarza. Każdy student powinien wybrać główny kierunek studiów prowadzący do określonego typu stopnia bakałarza. [...] Program prowadzący do stopnia bakałarza musi zawierać przedmioty dające w sumie nie mniej niż 120 godzin zaliczeniowych⁶.

Zauważmy, że według przytoczonej wyżej definicji otrzymanie stopnia bakałarza wymaga wybrania przez studenta dziedziny *major* (proponujemy nazywać ją po polsku „głównym kierunkiem studiów”), z której musi zaliczyć odpowiedni zestaw przedmiotów. Ważna różnica między amerykańskim *major* a polskim *kierunkiem studiów* polega na tym, że student, wstępując na uniwersytet amerykański, nie określa swojego *major* – zainteresowania krystalizuje w trakcie studiów, a przedmioty należące do wybranego *major* stanowią jedynie fragment wymagań do otrzymania stopnia bakałarza. PennState University określa sens *major* następująco:

Główny kierunek studiów: program kształcenia z koncentracją przedmiotów, prowadzący do określonego typu stopnia bakałarza. Kolegia i inne jednostki nadające stopnie mogą mieć wspólne wymagania dla wszystkich prowadzonych kierunków głównych. Każdy główny kierunek studiów może zawierać zajęcia określone jako obowiązkowe, dodatkowe i wspierające⁷.

Aczkolwiek programy studiów na uczelniach amerykańskich są bardzo zindywidualizowane i kształtowane przez poszczególnych studentów, to zasady ich konstrukcji podlegają wielu ograniczeniom ustalonym przez rozmaite ciała kolegialne uczelni, z reguły skupiające specjalistów z rozmaitych dziedzin.

Wymagania kierunku głównego (*major requirements*), tzn. lista przedmiotów obowiązkowych (*prescribed*), do ograniczonego wyboru (*additional*) oraz wspomagających, do swobodnego wyboru przez studenta (*supporting*) jest ustalana przez merytorycznie właściwą jednostkę (*department*) i podlega akceptacji odpowiednich ciał uczelnianych. *Major requirements* wypełniają, zależnie od kierunku, 30–80% liczby godzin zaliczeniowych koniecznych do otrzymania dyplomu.

Pozostały czas pracy studenta jest na ogół wypełniony przez przedmioty wchodzące w skład:

⁶ *Baccalaureate Degree: An award signifying a rank or level of educational attainment. Particular types of baccalaureate degrees identify educational programs having common objectives and requirements. Degree programs may provide academic, preprofessional, or professional experiences and preparation. Majors lead to a baccalaureate degree. Each student must select a major within a baccalaureate degree type. [...] A baccalaureate program of study shall consist of no less than 120 credits.*

⁷ *Major: A plan of study in a field of concentration within a type of baccalaureate degree. Colleges and other degree-granting units may have common requirements for all of their majors. Each major may have requirements described as Prescribed, Additional and Supporting categories of courses.*

- wymagań wspólnych dla programów dyplomowych prowadzonych w danym kolegium (*college requirements*);
- ogólnouniwersyteckich wymagań podstawowego wykształcenia ogólnego (*basic lub general education requirements*);
- zajęć do wolnego wyboru przez studenta (*free electives*).

Odpowiednio wybierając przedmioty, student może jednocześnie wypełniać zarówno wymagania swojego kierunku głównego, jak i wymagania ogólnego wykształcenia bądź kolegium. Dzięki temu może powiększyć pulę przedmiotów do swobodnego wyboru (*free electives*), wynoszącą w ten sposób zwykle ponad 20% punktów zaliczeniowych.

Na przykład około 1/3 każdego programu dyplomowego stanowią *basic education requirements* (zwane w Harvard University, gdzie mają swe źródło, *core curriculum*), czyli przedmioty mające zapewnić wszystkim studentom pewną bazę wszechstronnego wykształcenia. Zauważmy, że także wśród tych przedmiotów student może dokonywać pewnego wyboru. Przytoczmy dwa przykłady:

Podstawowe wymagania programowe w Ohio State University

Każdy student nie mający stopnia bakałarza musi zgromadzić 45 godzin zaliczeniowych z zajęć zapewniających zapoznanie się z trzema podstawowymi dziedzinami studiów akademickich:

- humanistyka;
- nauki społeczne;
- nauki przyrodnicze.

W każdej z tych dziedzin jest wymagane zdobycie co najmniej 15 godzin zaliczeniowych⁸.

Podstawowe wymagania programowe w PennState University

Program wykształcenia ogólnego dla studentów studiów prowadzących do stopnia bakałarza składa się z 46 godzin zaliczeniowych podzielonych między następujące dziedziny:

- umiejętności porozumiewania się oraz myślenia abstrakcyjnego i matematycznego (15 godzin zaliczeniowych);
- zdrowie i wychowanie fizyczne (4 godziny zaliczeniowe);
- nauki przyrodnicze (9 godzin zaliczeniowych);
- sztuka (6 godzin zaliczeniowych);
- humanistyka (6 godzin zaliczeniowych);
- nauki behawioralne (6 godzin zaliczeniowych)⁹.

⁸ *Basic Education Requirements (OSU):*

Every undergraduate student must complete 45 credit hours selected to ensure acquaintance with the three basic areas of academic study:

- *the humanities;*
- *the social sciences;*
- *the natural sciences.*

A minimum of 15 credit hours is required in each of the three areas.

⁹ *General Education Requirements (PennState)*

The General Education program for PennState baccalaureate degree students consists of 46 credits distributed among:

Wymagania jakościowe, których spełnienie jest konieczne do otrzymania stopnia (*graduation*) są opisane w terminach średniej ocen ważonej godzinami zaliczeniowymi (przypomnijmy, że zgodnie z ogólną zasadą przytoczoną wyżej program dyplomowy musi wymagać zgromadzenia łącznie co najmniej 120 godzin zaliczeniowych).

Wymagania konieczne do ukończenia studiów w PennState University

Kandydat, aby zakończyć studia, musi otrzymać zaliczenia wszystkich zajęć swojego głównego kierunku studiów oraz:

- uzyskać średnią punktów zaliczeniowych co najmniej C (2.00) ze wszystkich zajęć, na które uczęszczał na uniwersytecie;
- otrzymać co najmniej ocenę C z każdego z zajęć, na które uczęszczał, należących do kierunku¹⁰

Przenoszenie zaliczeń w uczelniach amerykańskich

Wielu studentów amerykańskich ubiega się o uznanie godzin/punktów zaliczeniowych zdobytych na jednej uczelni przez inną uczelnię. Wśród często spotykanych sytuacji można wymienić:

- przeniesienia, a zwłaszcza przejścia studenta z *community college* do 4-letniego *college*;
- studia w czasie wakacji w innej uczelni w Stanach Zjednoczonych;
- uzyskanie zaliczeń w uczelni zagranicznej.

Decyzja o uznaniu zaliczeń leży całkowicie w gestii uczelni, w której student się o to ubiega. Oczywiście łatwiej jest o uznanie przedmiotów (szczególnie w zakresie *major requirements*) zaliczonych w lepszej uczelni. Ponieważ w Stanach Zjednoczonych system godzin zaliczeniowych jest dość jednorodny (mimo że nie jest obowiązujący z mocy prawa), decyzje sprowadzają się do merytorycznej oceny zajęć. Poza szczególnymi sytuacjami, wymagającymi głębszego wniknięcia w meritum programów, decyzje o uznaniu zaliczeń są podejmowane przez wykwalifikowanych urzędników administracji zawodowej. Ważnym źródłem informacji niezbędnej do podjęcia decyzji są katalogi zajęć oraz programy przedmiotu (*syllabusy*).

-
- *communication and quantitative skills (15 credits)*;
 - *health and physical education (4 credits)*;
 - *the natural sciences (9 credits)*;
 - *arts (6 credits)*;
 - *humanities (6 credits)*;
 - *behavioral sciences (6 credits)*.

¹⁰ *Requirements for graduation (PennState)*

- To graduate a candidate must complete the course requirements for the candidate's major and*
- *earn at least C (2.00) cumulative grade-point average for all courses taken at the university;*
 - *earn at least a C grade in each major course.*

Punkty w Europejskim Systemie Przenoszenia Zaliczeń

Ważnym celem europejskiego programu edukacyjnego SOCRATES/ERASMUS jest stymulowanie wymiany studentów między uczelniami: zapewnienie jak największej liczbie osób możliwości odbycia części studiów poza macierzystą uczelnią.

Warto wspomnieć, że ta idea ma swe początki w średniowieczu, kiedy to student spędzał rok wędrując między uczelniami (niemieckie *Wanderjahr*). Jest także od dawna wpisana w koncepcję i praktykę amerykańskiego kolegium. Uczelnie amerykańskie zawierają umowy z uniwersytetami europejskimi (zwłaszcza brytyjskimi) w celu realizacji programu *Junior Year Abroad*, polegającego na wysyłaniu studentów III roku za granicę, a następnie uznawaniu uzyskanych zaliczeń przez macierzystą uczelnię. Do tych doświadczeń nawiązuje program mobilności studentów między uczelniami krajów Unii Europejskiej.

Przenoszenie zaliczeń (*European Credit Transfer System* – ECTS), będące częścią tego programu, polega na uznawaniu przez uczelnię na poczet pewnego prowadzonego w niej programu dyplomowego zaliczeń przedmiotów, okresów studiów lub egzaminów odbytych na innej uczelni. ECTS stanowi zespół procedur służących temu celowi.

Należy przypomnieć, że organizacja studiów w uczelniach europejskich, aczkolwiek zróżnicowana, jest na ogół znacznie sztywniejsza niż opisany system amerykański. Europejskie uniwersytety dopiero niedawno rozpoczęły proces uelastyczniania studiów, który w Stanach Zjednoczonych dokonał się już na przełomie XIX i XX wieku.

W większości państw Europy student wstępuje na konkretny, główny kierunek studiów (niem. *Hauptfach*), w niektórych krajach musi go łączyć z innym, tzw. pobocznym kierunkiem (niem. *Nebenfach*) lub, jeśli chce zdobyć uprawnienia nauczycielskie – studiować dwa kierunki równocześnie. W ramach kierunku studiów, podobnie jak w większości polskich uczelni, student musi zaliczać przedmioty przewidziane w programie, oczywiście z pewnymi możliwościami wyboru według indywidualnych zainteresowań. System punktacji zajęć według ECTS przyjmuje za punkt wyjścia nie ocenę pracochłonności pojedynczego przedmiotu, ale jego porównanie z całkowitymi wymaganiami, których spełnienie jest konieczne do zaliczenia roku na ustalonym programie dyplomowym. Przytaczamy definicję punktacji za *ECTS Guidelines*:

Rok akademicki w danym programie studiów jest równy 60 punktom zaliczeniowym ECTS. Punkty zaliczeniowe są przypisane przez instytucję każdej jednostce zajęć, aby odzwierciedlić jej pracochłonność jako proporcję całkowitej pracochłonności pełnego roku akademickiego¹¹.

Zacytujmy dalej komentarz za polską wersją *ECTS Users' Guide* (Europejski System ... 1995):

¹¹ One academic year in a given program equals 60 ECTS credit points. The credit points are allocated to each course unit by the institution to reflect its workload as a proportion to the total workload of a full academic year.

Punkty ECTS są **relatywnym**, a nie bezwzględnym miernikiem ilości pracy wymaganej od studenta, ponieważ określają ile/jaka część z całości pracy wymaganej w danym roku akademickim przypada na określony przedmiot w uczelni lub instytucie czy wydziale, który przyporządkowuje punkty. [...]

Punkty ECTS należy przyporządkowywać „z góry na dół”. Punktem wyjścia powinien być **pełny program studiów na danym kierunku** i normalny „wzorzec”/zestaw kursów/ /przedmiotów, jakie student musiałby zaliczyć w danym roku, aby uzyskać dyplom w regulaminowym czasie studiów.

Należy zwrócić uwagę, że punkty zaliczeniowe według ECTS odpowiadają godzinom zaliczeniowym w opisanym poprzednio systemie amerykańskim, gdyż w żaden sposób nie odzwierciedlają oceny studenta z przedmiotu.

Transfer punktów według ECTS z uczelni odwiedzanej przez studenta do uczelni macierzystej jest możliwy po uprzednim stwierdzeniu, że odpowiednie zaliczone przedmioty są częścią równoważnych programów. Jeżeli programy dyplomowe prowadzące do tego samego stopnia w dwóch uczelniach będą przewidywały różne łączne liczby zajęć na poszczególnych latach, to wartość punktowa ECTS tego samego kursu/przedmiotu w tych uczelniach będzie musiała być odmienna. Liczba punktów według ECTS dla danego przedmiotu musi ulegać zmianie np. w zależności od korekt programu studiów polegających na usuwaniu lub dodawaniu innych przedmiotów.

Z liczby punktów ECTS przypisanej danemu przedmiotowi można odczytać jedynie względną pracochłonność danego kursu/przedmiotu w stosunku do innych przedmiotów występujących w tym programie. Bez znajomości programu studiów, do którego należy dany przedmiot, na podstawie liczby punktów ECTS z tego przedmiotu nie można jednak uzyskać żadnej informacji o jego pracochłonności.

Porównania¹²

W systemie amerykańskim punktacja stanowi bezwzględną miarę czasochłonności przedmiotów oraz jest ważnym instrumentem konstrukcji programu studiów. Natomiast założenie twórców ECTS było odmienne: pragnęli „nałożyć” pewien system punktacji na istniejące programy studiów.

W systemie amerykańskim podstawą ustalania wymagań ilościowych jest bilans tygodniowego czasu pracy studenta; w ECTS – enigmatyczny „program studiów”, powstający często – jak wiemy z doświadczeń – w wyniku kompromisów między przedstawicielami różnych dyscyplin w organach kolejalnych.

Mówiąc obrazowo w terminach fizycznych, student amerykańskich uniwersytetów sam buduje z poszczególnych zajęć – *atomów* program swoich studiów, czyli *cząsteczkę*. Zasady budowy *cząsteczek z atomów* podlegają wielu ograniczeniom (wspólnym lub specyficznym dla poszczególnych dyplomów). Natomiast większość studentów europejskich, wstępując na uczelnię, musi wybrać całą *cząsteczkę*, w której może co najwyżej

¹² Tu ograniczmy się do porównań systemów punktowych. Wiele obserwacji ogólniejszej natury por. White, Ahrens (1991).

wymieniać, według pewnych zasad, poszczególne *atomy*. Pozostając przy tej analogii, można stwierdzić, że *masa cząsteczkowa* amerykańskich *cząsteczek* jest po prostu równa sumie *mas atomowych* (czyli *credit hours*) wchodzących w jej skład atomów. Odmiennie w modelu ECTS: każda *cząsteczka* ma z założenia unormowaną masę, a punkty ECTS ustalają jedynie wzajemną proporcję mas wchodzących w jej skład *atomów*.

Amerykański system punktacji przedmiotów jest skierowany przede wszystkim do wewnątrz uczelni: ma zapewniać harmonijne łączenie w programach studiów przedmiotów z różnych dziedzin. ECTS jest narzędziem uzgadniania programów w różnych uczelniach. Dlatego uczelniom zainteresowanym w zbliżeniu modelu kształcenia do *liberal arts education* należałoby polecić rozważenie punktacji amerykańskiej. Taka punktacja może być oczywiście łatwo przeliczona na punktację zgodną ze standardami ECTS; natomiast koncepcja punktacji ECTS nie nadaje się do budowania indywidualnych programów studiów.

Literatura

Dalichow F. 1991

European Community Course Credit Transfer System (ECTS): A Leading Concept for Trans-European and Trans-Atlantic Student Exchange, „Higher Education Policy”, vol. 4, nr 3.

Europejski System ... 1995

Europejski System Transferu Punktów. Przewodnik (Users' Guide), Office of the Official Publication of European Community, Brussels.

Lewis L.G. 1961

The Credit System in Colleges and Universities, „New Dimensions in Higher Education”, nr 9 (U.S. Department of Health, Education and Welfare).

White E.M., Ahrens R. 1991

European and American Higher Education: Some Comparisons, ASN, vol. 24, May.